

УДК 336.781.3÷336.71

*Н.Г. Слав'янська, канд. екон. наук, доц.,
Українська академія банківської справи НБУ;
І. Карбівничий, Черкаська філія АТ "ВАБанк"*

ВПЛИВ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ НА ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Постановка проблеми. Банківська система шляхом надання кредитів організовує та обслуговує рух капіталу, забезпечує його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери виробництва та обігу, де виникає дефіцит капіталу. Трансформацію, яку переживає українська банківська система сьогодні, характеризується глобалізацією фінансових ринків, збільшенням у переліку послуг банку небанківських послуг, підвищення рівня інформаційних технологій, зменшення кількості банків та інше.

Загострення банківської конкуренції в Україні сьогодні проявляється в динаміці цінової та кількісної характеристик банківської активності у сфері кредитування, яке забезпечує переважну частину доходів комерційних банків. Тому побудова ефективної кредитної політики є головним завданням правління комерційного банку. Вибір оптимальної процентної ставки за кредитними продуктами – головний критерій ефективності кредитної політики банку. Отже, визначення основних факторів впливу на процентну ставку за кредитами при формуванні кредитної політики банку має теоретичне та практичне значення.

Невирішені раніше частини проблеми. На наш погляд, і досі залишається значна кількість питань з формування кредитної політики комерційного банку, які потребують наукового дослідження та вивчення.

Аналіз останніх публікацій. Проблема формування кредитної політики та вартості кредитів комерційного банку розглядається в сучасних дослідженнях українських вчених С. Прасолова, С. Кручок, О. Кіреєва та ін.

Мета статті полягає у дослідженні впливу факторів на процентну ставку за кредитами та формулюванні пропозицій щодо вдосконалення побудови кредитної політики комерційного банку в частині визначення процентних ставок.

Виклад основного матеріалу. В Україні банківська система є найбільшим фінансовим посередником. З-поміж інших фінансових

інституцій, таких як: інвестиційні фонди, кредитні спілки, пенсійні фонди, лізингові, страхові і трастові компанії комерційні банки є найбільш потужними і розвинутими. Проте, незважаючи на відносну величину, українська банківська система незадовільно виконує функцію ефективного розміщення фінансових ресурсів в економіці, тобто трансформації заощаджень підприємств і домогосподарств у інвестиції конкурентоспроможних підприємств.

Незважаючи на обмеженість джерел фінансування підприємств і збільшення попиту на банківські кредити з боку бізнесу, обсяги банківського кредитування є незначними. Висока вартість кредитів та їх висока ризикованість перешкоджають істотному розширенню банківського кредитування. З іншого боку, через низку причин потенційні вкладники не повною мірою використовують банки: українська банківська система готова обслуговувати набагато більші за обсягом фінансові потоки в економіці.

Сьогодні не існує єдиної кредитної політики для всіх комерційних банків, тому кожен банк самостійно розробляє власну кредитну політику, яка надасть йому змогу надійно захищати свою ресурсну базу від різноманітних ризиків, пов'язаних з кредитуванням. Але при розробці кредитної політики кожен банк бере до уваги:

- внутрішні та зовнішні ризики;
- стратегію банку щодо основних напрямів кредитного процесу;
- тактику банку в процесі організації кредитування;
- контроль та моніторинг щодо здійснення обраної стратегії і тактики.

Кредитна політика встановлює письмово викладені правила і процедури щодо опрацювання кожної кредитної заявки, визначає види та умови надання позичок, які найкраще захищають стійкість банку і дають змогу задовольнити потреби клієнтів.

Важливим аспектом кредитної політики банку є визначення нею кредитних ставок. Відомо, що кредитна ставка є ціною кредиту. Загальний рівень кредитних ставок складається на кредитному ринку відповідно до співвідношення між попитом та пропозицією на кредити, а також під впливом облікової ставки НБУ. Разом з тим, кожен комерційний банк самостійно встановлює кредитні ставки відповідно до своєї кредитної політики в межах, визначених вищезазначеними факторами.

Кредитна ставка є індикатором кредитних ризиків, чим вищі ризики – тим вищою має бути кредитна ставка [2].

Комерційний банк, визначаючи процентну ставку за кредитом, враховує власні ризики, які пов'язані з кредитуванням клієнтів. Кредитні ризики на макрорівні враховує НБУ через облікову ставку.

Динаміку виданих банками кредитів, починаючи з 1995 р. по 2004 р., можна прослідкувати за даними, наведеними в таблиці 1.

Таблиця 1

**Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України
(на кінець періоду), млн. грн.***

Період	Усього	У тому числі за видами							
		валют		кредитів					
		національної	іноземної	короткострокових			довгострокових		
				усього	у нац. валюті	в інозем. валюті	усього	у нац. валюті	в інозем. валюті
1995	4078	3029	1049	3643	2664	980	434	365	69
1996	5452	4102	1350	4845	3653	1192	607	449	158
1997	7295	5195	2100	6522	4682	1840	773	513	260
1998	8873	5117	3756	7240	4438	2801	1633	679	954
1999	11787	5716	6071	9142	4714	4428	2645	1002	1643
2000	19574	10568	9006	16060	8903	7157	3514	1665	1848
2001	28373	15845	12528	22218	13034	9184	6156	2811	3344
2002	42035	24463	17572	30185	18689	11497	11849	5774	6076
2003	67835	39563	28272	37282	24737	12545	30553	14826	15727
2004	88579	51207	37372	40575	26864	13711	48003	24343	23660

* Без урахування кредитів, наданих банками, що перебувають на стадії ліквідації. Із квітня 2003 року дані включають нараховані відсотки. Відповідні перерахунки здійснено з 2000 року по березень 2003 року.

З наведених даних ми бачимо, що приріст наданих кредитів відбувався нерівномірними темпами. Так, темпи приросту, починаючи з 2000 року, в кілька разів більші за темпи в 90-х роках. Однією з головних причин нерівномірного проросту є вартість кредитів. З наведених даних як позитивні моменти слід відзначити:

- збільшення обсягів довгострокового кредитування. Так, у 2004 році довгострокові кредити склали 54 % від наданих кредитів;
- зменшення питомої ваги кредитів, виданих в іноземній валюті при довгостроковому кредитуванні. Так, у 2004 році довгострокові кредити, видані в національній валюті, склали 51 %.

Динаміку процентних ставок за кредитами та депозитами, починаючи з 1995 р. по 2004 р., розглянемо за даними таблиці 2.

Таблиця 2

Процентні ставки банків за кредитами і депозитами, % річних*

Період	Кредити						Депозити		
	усього	з урахуванням овердрафту		усього	без урахування овердрафту		усього	у тому числі	
		у тому числі			у тому числі			в нац. валюті	в інозем. валюті
		в нац. валюті	в інозем. валюті		в нац. валюті	в інозем. валюті			
1995		107,4						61,2	
1996		77,0						34,3	
1997		49,1						18,2	
1998	43,8	54,5	20,0				18,0	22,3	9,7
1999	43,3	53,4	20,9				17,1	20,7	9,0
2000	33,0	40,3	17,0				11,1	13,5	5,8
2001	26,1	31,9	13,1				9,9	11,2	5,6
2002	20,8	24,8	11,9	17,4	22,1	12,5	7,4	7,8	6,0
2003	17,5	20,2	11,6	14,7	17,9	11,9	6,8	7,1	6,0
2004	15,2	17,9	12,3	14,5	17,3	12,3	7,4	7,8	6,2

* Процентні ставки наведені у річному обчисленні без врахування міжбанківського ринку. Значення процентних ставок розраховані як середньозважені за портфелем кредитів і депозитів.

Аналізуючи дані щодо процентних ставок банків за кредитами та депозитами, потрібно зазначити, що при зменшенні процентних ставок за депозитами відбувається зменшення процентних ставок за кредитами, але рівень зміни не є відповідним.

Отже, суттєве зменшення процентних ставок за кредитами з 2000 року дало змогу комерційним банкам до 2004 року майже в 4,5 рази збільшити загальний обсяг наданих кредитів.

Облікова ставка є одним з ефективних інструментів стимулювання кредитування. Аналіз динаміки облікової ставки НБУ показав, що вона має спільні тенденції з динамікою процентних ставок за депозитами і кредитами – зменшення облікової ставки НБУ призводить до зменшення процентної ставки за кредитами та депозитами (табл. 3).

Центром наукових досліджень НБУ під час дослідження на тему “Формування вартості кредитів у країнах з перехідною економікою та вплив на неї облікової ставки” був проведений аналіз, який показав,

що зміна вартості кредитних ресурсів в Україні у 2001-2003 рр. на 41,4 % пояснюється змінами у динаміці проблемних кредитів, на 36,3 % – зміною відсоткових ставок за депозитами і на 30 % – змінами в ефективності банківського управління [4].

Таблиця 3

Динаміка облікової ставки НБУ з 2000 по 2004 р.

Період	Облікова ставка, %
24.05.99 – 31.01.2000	45,0
01.02.2000 – 23.03.2000	35,0
24.03.2000 – 09.04.2000	32,0
10.04.2000 – 14.08.2000	29,0
15.08.2000 – 09.03.2001	27,0
10.03.2001 – 06.04.2001	25,0
07.04.2001 – 11.06.2001	21,0
11.06.2001 – 08.08.2001	19,0
09.08.2001 – 09.09.2001	17,0
10.09.2001 – 09.12.2001	15,0
10.12.2001 – 10.03.2002	12,5
11.03.2002 – 03.04.2002	11,5
04.04.2002 – 04.07.2002	10,0
05.07.2002 – 04.12.2002	8,0
05.12.2002 – 08.06.2004	7,0
09.06.2004 – 06.10.2004	7,5
07.10.2004 – 08.11.2004	8,0
09.11.2004 – 09.08.2005	9,0
10.08.2005	9,5

Висновки. На нашу думку, причинами невеликого обсягу банківських кредитів в Україні та їх високої вартості є такі:

- уникання банківських операцій з боку потенційних вкладників, що ґрунтується на приховуванні тіньових доходів, низькій довірі до них, та негнучкості процентних ставок за депозитами;
- високі операційні витрати і відсутність економії на масштабах внаслідок того, що українські комерційні банки є відносно невеликими за розміром, та вимоги обов'язкового резервування залучених коштів;

- коротка кредитна історія потенційних позичальників з огляду на короткий термін ринкового реформування, тривалий економічний спад та високу вартість кредитування;
- недосконалість системи забезпечення виконання зобов'язань в економіці зменшує стимули банків до кредитування та збільшує ризикованість кредитів.

Формування кредитної політики комерційного банку повинно визначатися:

- пріоритетами у виборі клієнтів і кредитних інструментів;
- нормами і правилами, що регламентують практичну діяльність банківського персоналу.

Кредитна політика допомагає комерційному банку сформувати такий кредитний портфель, який дасть змогу забезпечувати прибутковість, налагоджувати контроль за рівнем ризику та відповідальністю діяльності чинному законодавству. Прибутковість кредитної політики досягається при виборі процентної ставки, тому що вона не тільки враховує ризики, а також дозволяє банку покрити витрати, пов'язані з кредитуванням, і отримати запланований прибуток.

Список літератури

1. Журавльов В. Економічні межі попиту та пропозиції кредитних ресурсів // Банківська справа. – 2002. – № 3.
2. Кручок С. Кредитна ставка як індикатор кредитних ризиків // Банківська справа. – 2002. – № 1.
3. Прасолова С. Особливості формування кредитної політики банків України з довгострокового інвестування // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 11.
4. Формування вартості кредитів в країнах з перехідною економікою та вплив на неї облікової ставки: Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред.: канд. екон. наук О.І. Кіреєва і канд. екон. наук М.М. Шаповалової. – Київ: Центр наукових досліджень НБУ, 2004. – 84 с.
Отримано 01.11.2005

Слав'янська, Н.Г. Вплив процентної ставки на формування кредитної політики комерційного банку / Н.Г. Слав'янська, І.В. Карбівничий // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2005. - Т. 14.- С. 89-95.